



անգամ ժողովքով որոշած էինք, կատարվա՞րվե՞լիս ընդդեմդիր մը տալ, այժմ այդ թուղթը պատրաստուած է, ուստի մտանոց ժամանակ կործնցնելու, գանդկալ պէտք է օր առաջ մտորազգրկող ներգրաւ-ցելները կատարվա՞րվե՞լիս...» Ու անմիջա-պէս այդ թուղթը կը կարդացուի, քահա-նայինը որոնք ունէնքն ալ ներքուստ կը զգային թէ Թեբզեանի այդ ըսածները գայլի աւեսաւան են ու այդ չորոքորթի յատրիւրով դիտելի գուրբն մէջ ձգել կ'ու-զէ, վայելիքն մը իրարու հերեւ կ'ա-յլին տատամսօրէն: Բայց պատեմալիս Աշ-ճիկան վարդապետը մէկէն ոտքի կ'իլլէ, «Մեր ամենասիրելի Հոգեւոր Տիրոջ հը-րամանները մեր գլխուն վրայ, ու մենք պատրաստ ենք զանոնք կէտ առ կէտ դոր-ծարկելու (Աշճան աւելի աղէկ պիտի ը-նէր ի՞նչ Թեբզեանի հրամաններէն առաջ Քրիստոսի պատուէրները գործադրէք): Ինչ իրաւունք ունին քանի մը աշխատէր Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Ուսումնասարներ գրաւելու, անիկայ մեր ստակուծ շինուած է, մեր սոկզաւան կղերիկ իրաւունքն է, եւ արդէն սկիզբէն կ'վիր իրեանոց եղած է, մանաւանդ որ այսչափ ժամանակ իբր աշ-խարհական դպրոց գործածուելուն վարձ-քըն ալ պէտք է պահանջենք ազգէն: Գա-հանայնիքն մյն կ'ըսէ. «Սխալ գործ չը-նենք» ճինուց կ'վեր այդ սեղծ աշխար-հական դպրոց ալ եղած է. նոյն սող ուս-մանք ընէ՜ք աշակերտները դեռ ոչկէն...» Ու Աշճեան խօսքը ընթանի կը ձգէ, սուս կ'ըլիր կ'ըսէ, ինչ ասանկ մտադիր բաներ մէջտեղ կը ձահնա, ասանկ ստուտ ու զխալ բաներ, հոս պէտք չէ խօսիս. ու քահա-նան անմըջապէ մնաք բարով ըսելով դուռը կ'իլլէ: Թեբզեան որ սկսած էր ար-դէն ներքուստ խռովիլ, ներս կը հրակրէք քահանան, բայց ան արդէն մեկնած էր:

Քառանյայտներին ուրիշ մը ղեկավարութիւն կ'ընէ ստորագրութիւնք թուղթին պարունակութեամբ վրայ. և կ'առաջարկէ որ անոր մէջ ինչ ինչ բաներ փութուն. Թերզեան գուշակիւրով որ ասով լանդերը յետաձգելու նպատակ կ'այ, այդ բաները կարեւորութիւն չունին կ'ըսէ, բաւական է որ ղեկգործներ վրայ համամիտ ենք մուրիշ երբորք մը զիտել կուտայ որ քառանյայտները ցայտմ կ'առաւարտուիսան հիւս ուղղակի յարարելութիւն չունին և քանի որ կ'առաւարտութիւնը ղեկընք իւր պատրիարքէի հանչար, այդ թուղթը որով միջոցով կ'առաւարտութիւն պիտի ներկայացուի, և ինչ կարեւորութիւն պիտի ունենայ: Մասը ճշտւ պէրքին դրած էր, ու Թերզեան կ'այլալլել կը կարոր, աշիւնը գլուխը կը զարնէ ու կ'սկսի բարկանալ: Այս դիտութիւններուն պէտք չկայ կ'ըսէ. Յոգով զով որոշողութիւնն արուած է որ այդ թուղթը ստորագրուի. ուստի պէտք է ստորագրեն: Դեռ ուրիշ քառանյայ մը կ'ըսէ որ, այդ թուղթը պէտք է ամբողջ քառանյայտը ստորագրեն. հետեւապար քանի որ մինակ չ'ինք հոգի միայն ներկայ են, յետաձգելու է և ուրիշ անգամ մը ամբողջ քառանյայտը կանչելով ամենաին ստորագրել տարու է միայնակալն: Թերզեան կը պատասխանէ. հիմայ դուք ստորագրեցէք, վերջը ես ամենաին ստորագրել կուտամ. վերջապէս քառանյայտներն մէկը կ'ըսէ, «Հոգեւո Տէր, այդ թուղթը ստորագրելը մեր լոյճնին և ազատութեան իր թողութ, ի՞նչ կ'իստիպէ որ ստորագրենք. եթէ մեր լոյճին և ազատութեան կը թողութ, մենք լոյճի համաձայն չ'ենք տեսնել ասանկ թուղթ մը ստորագրել, բայց եթէ կ'իստիպէ ու յանուն հնազանդութեան կը պարտաւորէք, ըսական է թէ հնազանդութեան համար կ'ստորագրենք»: Թերզեան, անտիկիակը մը առջև և գէշ վարտութեան մէկ կը դնէ ինքզինքը. «Ինչ ուր, եթէ լռէ ապա ես չ'աւորաբարտու, ոչ ոչ կը չ'պիտի ստորագրէ և ինքը բան մը չ'պիտի կրնայ ըսել, քանի որ իրենց ազատութեան ձգած էր. եթէ կը հրաժանեմ և կ'իստիպեմ ըսէք, բռնութեան տակ եղած ստորագրութիւն մը պիտի ըլլար, որ մէջնով պիտի կէլէր և կարեւորութիւն չ'ունենալէ զատ, ամեն մարդ չ'ինք պիտի մնողաբէր: Ուստի փախը

տական պատասխան կուտայ ըսելով, որ ուշորդ թիզ ստորագրել, իսկ չ'ստորագրողներուն հասար վերջը պիտի եղա՞ծը կը խորհիմի: Ասիկայ յայտնի պատճնայիք մ'էր: Ինչք քանանքն աւելի առաջ կը անհրաժեշտը ըսելով որ այսպիսի ծանր խնդրով մը մէջ պէտք է որոշ կերպով տրուել հրաժանը, և քացաւորուի թէ ինչ պիտի ըլլայ ստորագրողներուն թէ չ'ստորագրողներուն համար. Թերզկան դարձեալ անուղղակի պատասխանն սը կուտայ ըսելով որ, ղիշոււորներն ալ իրենց զօրապետներուն հրամաններուն կը հնազանդէին, թէեւ սխալ հրամաններն ալ տրուին, քահանայն, «Եթէ ըսել կ'ուզէք որ մենք ղիշուոր ենք և Դուք զօրավար, ուրիշն զօրավարի պէս մէջտեղ ելէք, և ուղղակի ըսէք որ իբր Կաթողիկոս կը հրամայէք մուրդ յանուն ինկազուկուրքեան որ անպատճառ ալդ թուղթը ստորագրենք. այնպէս որ եթէ չ'ստորագրենք, յանցաւոր պիտի նկատուինք ու պիտի պատժուինք, իսկ հակառակ պարագային ամէն պատասխանատուութիւնը Զեռ վրայ պիտի ըլլայ: Այն ժամանակ Թերզկան ճարահատ փնտլել կ'ընէ, այս՝ կը հրամայէ՞ որ անպատճառ ստորագրէք:

Անդրէյն Ռոբոսեան մէջ կը նստուի ու կ'ըմէ կը զարմանում որ ինչպէս է՛ք հասկնա՞ր այս խնդիրը. ու ինչ համարա՞հարկեամբ այս դիտողութիւնները կ'ընէք չէ՞ք գիտոր որ դուք պարտական էք հը նշա՞ր դիտողելու: Մասնաւորօր որ ասիկայ ձեր իրաւունքն է որ պիտի պաշտպանէք: Ներկայ քահանայներն մէկը, Ռոբոսեանի սյա խօսքերուն, պատասխանելով կ'ըսէ. դուք գիտ հոռո՞մ չգացած և եպիսկոպոս չ'իցած, երբ պարզ քահանայ էիք, այսպէս էնէր մտածեր: Ու Թերզեանի հոռոմէն զրիած հրամաններուն ասոն, դուք էնէ՞ր որ իմ անհետակ հկաք և ինձի ըսէք որ, վարդապետ ի՞նչ պիտի ըլլայ այս ժողովրդիկան վիճակը: Թերզեանի այս բռնած ուղղութիւնը շատ սխալ է, ու գէշ պիտի ըլլայ, ևկէք միտանք ու հոռոմ Ս. Բահանապատկուն նամակ գրենք, ու հասկըցնենք որ որպէս տեղեկութիւններ սղըք ձած են իրեն. բռնուած այս ուղղութիւնը սխալ է ու շատ գէշ հետեւանքներ պիտի ունենայ. աստեք ըսողը դուք էնէ՞ք. հիմայ ինչպէս այսպէս կը խօսէք: Ռոբոսեան լուռ ու մռնչ գիտին կը նայէր ու գըլուխը կը քրէր: Թերզեան բոլորովին կըրթակ կարած աչքերը դուրս նետուած, շատ գէշ եղաւ կ'ըմէ, այս եղած խօսակցութիւնները դուրս պիտի ելլեն, Թերզեան պիտի գրեն, ու ժողովուրդը պիտի հասկընայ որ կղերն ալ ինձի հետ համամարտ է: պիտի ըսեն որ ասոր մէջ կոծեր խնդիր չկայ, վրանայ իկէ ըլլաք, կղերն այսպէս չպիտի վայալեն, որով իմ գործն բոլորովին պիտի աւրուի: դադրեցուցէք այս վիճաքանութիւնը ու ստորագրեցէք այս իրաւիքը, ապա ի՞նչ ոչ ես գիտեմ ի՞նչ ընելով: Ասոր վրայ Բահանայները, սեանելով որ անիրաւ տեղ իրենց պատիմ պիտի արուի՝ կ'ստորագրան իրաւիքը. մէկերնէն մէկըր քանի մը օր պայմանաժամ կուտէ ինքորհու. ու այսպէս կը վերջանայ այս պատմական ժողովը:

Ու մենք զը հարցնենք ի՞նչ ի՛նչ կա-  
րելուտնութիւն ունի աստակն սպառնալիքի  
ու քաղաքական տակն ստորագրածն ի՛նչ  
թիւժ. չէ՞ որ աստի պէտքը ըլլայ ճնշումին  
չար քան զհասարակչեան: Խնդրեանք ինքն  
զիսն որ կատարարութեան ասիւն այլ  
խուղի՞ր ընաւ կարելուտնութիւն պիտի չու-  
ննայաւ եւ անհետեւանք պիտի մնայ: Եայտ  
ինքը կ'որոշի աստի միտմով ժողովուրդը  
խաբար ըսելով, ահաւաստի բոլոր կզերն  
այ բողոքեց ժողովուրդին ըրածին զէմ  
որովհետեւ աստիկա խղճի հակառակ ու  
կրնի՞ք զէմ գործէ, որով եւ ունեցն միտ-  
քը կարելի է վերադի՞ր. ու հակառակ ել-  
լէին այս զործին. գորն զպրոցը տղայ  
ղրկուիլ զէմ կենայիլ, բայց կարծէք Աս-  
տուծոյ նախախնամութեամբ ի՛նչ այս  
կեղծ ու չար նպատակն այ պարտաւի  
կուա, ու անոր բերորովն հակա-  
ռակ ըլլալով, իր մտադրածն նպատակին  
բոլորովն հակառակ արդիւնք պիտի  
տայ: Ու իր փորձած գութին մէջ ինք ին-  
կաւ: Այսպիսի ահա Աստուծոյ արդարու-  
թիւնը երևեալն կուզայ: «Որ ունիցի ա-  
կանսն լսելով լուիցէ»:

Թ. Կ. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

ԱԼԹԸԼԱՐ ԻՃԹԻՄԱԸ  
ՄԻԻՆԱՍԻՊԷԹԻՅԼԷ

==X==

Թերզեան, կէշէն ճումաս իրմէսի  
կիւնիւ տախի բուհպանը ագար իճթիմա-  
հա տալէթի իթմիշ, ֆագաթ անճագ 5-6  
բուհպան, Թերզեանըն պու տալէթընէ ի-  
ճապէթ իթմիշէր տիր:

Պատեանքի էրմէնիճէ մէգալէտէ պէր  
 թափախլ եազլըարըը վէճնլէ, Թերդեան,  
 պու ինթիմասա, Ուսումնարան պինտը-  
 նըն 60 սէնէ աղտմ մկերմառոյ օրաու-  
 ղընտան պահալ, պուհու չիմախ միլլէ-  
 թիկն խաթթիսնտէն ալմագ իւզըրէ, հիւ-  
 չիւմէթէ թազտիմ իտէճգ իւզըր պիւր միս-  
 ղէն բուհպանըն վազը իմզա իթմէլէրինի  
 չէվլէճէ թէքլիփ իլլէմիշ, վէ պիթթապի  
 օ բուհպանամա պազըր թերդեանըն պէյա-  
 սընտան զօրգտուգլարընտան վազաա քէն-  
 տ վիճտանլարընա վէ դանատթը չէքեեար-  
 լարընա գաշըը, ֆազգթ խաշնախաշն իմ-  
 շալամըշլար սըր, Խչէրինտէն իւթընընը  
 օյան բահլպ,—քէ իշլթտիկիմիղէ կէօրէ,  
 Գազրիկանն Պօղոս Գեքպծ.աըը,—Աճեան  
 Վլըւ.է, օրաաը վազթիլլէ հէմ բուհպան  
 վէ հէմ տէ ավամ մէքթիլլի օլմուշ օլաը-  
 ղընը, հաթթիւս էլիէվմ պէրհապաթ օյան  
 պազը գէվլարըն պուհուս թալմի մ. թէր-  
 պլէ օլտուգլարընը իթաա իլթիմ օլլէ, վէ  
 Աճեանըն մըւմաշլէյէէ գաշըը, «պէօյլէ  
 մուղլոր շէլլէր սէօյլէմէկինիլպ, իշի գաշըը-  
 աըըրիօրտուհուզ» տէմէս իւզըրինէ, Գազ-  
 րիկանն Գեքպծ. Աճեանն Վ. Կն պու չը-  
 գըլընա գաշըը, «էօյլէ իսէ, մուղլոր շէյ-  
 լէր սէօյլէլէն պէր քանաննըն պուհուս  
 քան իշի եօգ տըր» ասէրէթ, ոսսլլէռուզ  
 կիթմիվ տըր միկն պալէտաաքի մկալտէմ  
 պէեան իտլիտիկ իւզըր, իմզասընը գօյմաը  
 թաալիզ իաէն քահանայ, իշլթտիկի-  
 մլւզէ կէօրէ, Գեքր Պօղոս Վ. Մկրտիչեան  
 օլտուզ, «աիկէր քահանալլարտան սօթրա,  
 պէս տէ իմզարմ վաղ խաէրէմ » տէմիշ  
 տըր :

Գրադրվելն զանանբնոյա նաշարէն, մէջ-  
քիւր քանանապարըն, հիւսնի ընդալարը իլէ  
խմբա իկմէք խթթէն, մէջէրի սէպտիկ թն-  
դեանըն պոռ պապտէ հնչ պլր աշխլ, հնչ  
պիր սէնէտ կեօթթէրմէտիկինաճն, վէ  
պիխաքիս օրառընըն րուհպան մէքթէպի  
օրապք իւղղէ ինչա իտիկիմ իշուռղընն  
գտմընը օմալարքնտան իլէրի կէմիլ տիր /  
Սանիէն՝ թերդեան, իմզպաթտըր էօյ-  
լէ պիր մահգէրի նէ՝ սուրթթլէ, հասկը  
վառըթա իլէ հիւքիւմէթէ թազտիմ խտ-  
ճէք պիր: Բէշտիսի բաթրիգ տէյիլ տիր  
քի, պու սըքիմա թազտիմ վէ մահգէր  
թազտիմ խտէպիլսին: Էօյլէ պիր մահգէր,  
հեր հանըը սուրթթլէ թաշառի իտիկիւ,  
քէնտիսիսինէ, հէր հ պտէ, «Բաթթրիգլաանէնին,  
հիւքիւմէթէճէ մուսաաաաաազ պիր հէյ-  
նէթը իաադէսի վար աըր, օրաան  
միւրաճաաթ իտին: Խաթիաանըը, մահգէ-  
րինիլի օ հէլէթէ թազտիմ իլլէինի» աշ-  
նիլէճէլի, վէ հիւքիւմէթլ պէօյլէ պիր մահ-  
գէրի գապուլ իկմէ ս պիլէ, իլզաւաթթըը  
պիմազ իւղղէ, մէջքըր հնչեթթլ հէպտէ  
խտէճէլի թապիւր տիր:

Թերզեան, հայեա պօղարարնրն ոնկամա-  
հօր, եախօտ ոնկամաք իսէմէկօր իսէ,  
քէնարսնանն չօգ զիեամէ ազլլը օլան  
քանանալար, շիւսէսիօլ իլէբաէքի մահ-  
նըւպիլէթի տիւշլիւնիօրալար, լաքին նէ  
չաբէքի, պաշէ էյմէքաէն տէ կէրի առօր-  
նալարար:

Ճուճան իրթէի ի ինթիմալնաւ հազար պու-  
լընան քահանայարարան Դեր. Յովսէփ Վ.  
Ճամճեան, պիւլմ տէ իշիթտիկիւլէ կէս-  
րէ, «էկէր բշիմիդէ միւրաճառաթ իտիտի-  
ր իմնիւլ, պիւլ իմաւ ինթէլիլ, ֆագաթ է-  
կէր ալըզտան ալըզա վէ միւսաթալիլէ-  
էմր իտիտի ր իմնիւլ, պէրալը իրթաթ իմ-  
զա իրթմէյէ մէկալըզը» տէմըլ, վէ Թիւր-  
քան տա, «Սիլ աաքէրսնէյի, պէն տէ  
մէնէրալմ. պիր մէնէրալ աաքէրիւնէ հան-  
լըլ պիր դօմանտա տաթի վէրսէ, աաքէր  
իրթաթա մէնճալոր սորը. պինանէ ալէն-  
սիդէ պուճուտ էմնէրալ իիպի էմր իտիտի-  
րմ.» տէյի իլալէ իրթ մօսնտէ, Ճամճեան  
վ.» «0 հայտէ տէյէնէյիմիպ դալմազ, վէ

պու. էմրէ, իմաստ մէնպուրը» ասէ՛ր ճէ-  
վապ վէրմիշ ախր:

Իշխել, թեքողանքն հալելիք ռուհիէ վէ  
ֆիբրիլէսի։ հէր նէ օլուրսա օլսուն, մա-  
տամ ք' պէն սիվին մեհերաղընըզմ, հանի  
խմէն կամողկիսունընզմ, համըլը, չարբը,  
ուշար ուշամալ հէր նէ էմր իտէնէք օլուր-  
սամ, իքտաաթմ մէնպուրսունը՝ տէհոր վէ  
ղարիվ վէ չայիսիւր թէնսիւիք սիւր քէ,  
րուհպամընիղ տա, պու։ հօլսա վէրիլէն  
էնրիլէր իքտաաթմ մէնպուր օլուհօր։

Շիմախյե գատար թերրդեանըն մուամէ-  
լաթ վէ հարաքեաթը, հէբ պու եօլտա օյ-  
մըը արըթէէ պպլլաթ ընտան շիլ պրիթնն  
տօղըու, հնաոսի, մուվաթըզը աղլ ու ման-  
իլըզ օլտաթըզը վէ ճէմաթթճա պղընն  
խըն բէտա խախըլ օլտըզըն հէման ու-  
մոււ քահանայարմըզ պլիտիկի, հնա իթ-  
ստիկի վէ կէօրտիւկլու հալտէ, մահպա Գաթօ-  
լիք Գիլիսէսինն աքքեանընտան վէ գա-  
վաթտանն իմիլ կիպի քէօր քէօրընա ի-  
խաթա իթմըլէօ վէ հալէա տա իաթիօր-  
տա:

Գրաթօլքալիւք պէօյլէ իճապ ի խոտիլիլ  
իւրիշ, Հոշա՛ւ. աշխարհական-գրաթօլք սը-  
ֆաթըմըզաւ, ալ չօղ ազլ վէ մանթըզը-  
մըլլա՛ս Գրաթօլք Բիլիսէմինէ պէօյլէ պէ-  
յիւք պիւր լէքէ սիւրմէք իսթէմէլիզ: Է-  
վէթ, ինանըրըզ քէ, տէյլիւսլընըզ Գրաթօ-  
լիք Բիլիսէմինէն, ոււմու՛մ Ուրնաթիկեան Գի-  
րաթիլընէն, սըլքի իմանա վէ ի խիզաւա-  
մախաւուս օյան զէզնէպին, քիլիսէնին է-  
սասի սըգոյիւր տինիլէսինէ պիւս ի ճէրե-  
տիւտ, պէլա ի ճէնէսաիւս ի խիմաւտ ի թմէք,  
հէր Ուրնաթիկեանը վաղիթիէն անիլէսի ի ք-  
թիզաւսընաւան սըր, ֆագաթ ճօյլէ Թըր-  
զիսնալսըն քէլֆի ի չին, ինաւը ի չին մա՛-  
զէրլէ ի ժզաւաւագըլըն, պիւր թագըմ քէյ-  
ֆի մաճէա ալ մուզլիւր թէտպիլլէրէ, էսը-  
լէն ի թմաթ ի թմաթ քիլիլին Գրաթօլքիլիկին  
սաքսաւաւ տինիլէսինաւուս օլսըլընը, գա-  
թիկէն գապուլ իսէմէլիզ, վէ չէսիսին  
ըտտ ու ճէր՛ս իլլէրիզ:

ԹՐԱՊԻԶՕՆ

==X==

Միեւու հաճութեամբ լսեց Տրապիզոնի  
Հայ-Կաթողիկէի Ժողովուրդը Զեռ և քաջ  
ընկերներուդ Թեղախանի լարած թաղարդն  
եղբանիւր և իրեն կողպատ։ չ ձեռքէն կոր-  
զելը, ուր մեղքին ձեռքն անցուցած էր  
Ազգային մեծ Հաստատութիւնը, Եթէ Ազ-  
գերիւն խուճ և համբ գտնուի և թոյլ բո-  
ւորութիւն, այս անձը դէռ չառ ծուղակիւր  
կը խորհի լսեց իր իշխամեաց՝ զիրենք  
յանկարծախիլ բերելու և յալի անախելու,  
կատարութեան այսպիսի տագնապալի  
ժամերուն մէջ՝ այն ինչ ազգերնուտ փոքր  
նշի թոյլառութիւնը տեսած։ Օն արդ,  
առիթմութիւն և հակողութիւն և որ մը  
ուսուց նորա յազգ, կարուածոց վառարմն  
և յաքսոր, ըստ արդարութեան։ Միթէ  
այսպէս հար անձ մը կատարութիւնը  
կը բազմա՞յ իր մէջը ունենայ, որ զօր հա-  
նապաղ ազգը խաղկու և յուզելու հետա-  
ժուտ է։ Այս է հայրենակցաց հառա-  
նանքն ու բազմաքը, չնորհակալութեամբ  
հանդերձ։

Խնդրեմ հաճիլ անկիւն մի շնորհել  
սոյն յօդուածոյս՝ որոյ վասն կանխալի  
Գերմագին շնորհակալօք մնալ միշտ

Հիւր երախտաւոր:

ԱՐԿՏԻՉ ՔԼԻՓԱՅԵԼԵԱՆ

Տրտալիզոն , 19 Օգոստ , 1912

ԳՕՆԹ ՊԷՐԽԹՕԼՏԸՆ ԹԷՔԼԻՖԻ

$$\equiv (o) \equiv (o) \equiv$$

Յրէմական պատգամը Այսինքն  
պաշտօնէի Մ. արդեւոր-Հոլովել  
Պիկուլայ չախօղանում, Ավստրիա-Մանար  
խառնիճի նագրեր գծնի Պերիսթորա կա-  
զմում գիտարբերի միւհասիակէից շո-  
տութից իտարէի քչամ խառնոր.

«Մ. աբ Պէթման-Հօլլէկին Պիւսիաւմ  
գիւնարէթի՝ պիւր սէպէպը մախսուսը սի-  
հասի իլէ տէյիլ տիրո՝ Ավսթրիա-Մանս-  
վէ Ալմանիա բօլիթիգասընտան մէսուկ օ-



Սահկալի ինքիւնաց փե միւսիրի մհաւ  
ՅՈՒԼԱՆԵՍ ԹՕՂԱՆԵԱՆ